

Fa autoritat la *Història de Sant Magí*, de Mn. Joan Segura, on es llegeix (p. 12): «*les montanyes de Bufagranyes --- Bufraganyes ---* en la vida de Sant Magí, escrita en llatí l'any 1529 per Joan Sessé, canonge de Tarr., traduïdo cat. del mateix caràcter de lletra, probablement del mateix autor». En la *Hist. de Santa Coloma de Queralt*, el mateix Segura, confirma que ha llegit en docs. antics *Bufagranya* i *Bufraganya*. Però el cens de 1359, només registra (com que només és un fogatge) «Rocha Mora» (*CoDoACA* XII, 37).

ETIM. Com que ens trobem en zona on abunden els arabismes toponímics i mossarabismes (*Mediona, Civit, La Múnia, La Bleda, Selma, Bonany, Salmella, Aiguamúrcia, Alió, Les Borges* etc.), i les tradicions de martiris i coves cristianes, amb la lluita multiseu-¹⁵ lar per la reconquesta de Tarragona, tot ens fa pensar en la possibilitat d'un origen aràbic i ens cridà de seguida l'atenció la terminació *-ganya*, que recordava colpidorament *Vinganya* < *Ibn Gâniya* terme Serós (E.T.C. I, 266.70), amb els diversos *Rafalgani* i al-²⁰ tres.

Però no es veia què podia ser el primer element. Tanmateix vaig estar especulant. No existeix, però, una arrel *brf* en àrab; pràcticament tampoc *brḥ* ni *brb* i no són en textos pop. ni hisp-ar.); hi ha *brḥ* poc productiva però no estranya a l'ús hispànic (*barrab*: precc» *RMa*; *bal burḥ*: 'públicament', 'placera-²⁵ ment» *PAlc* 360.35); però no hi ha cap forma *burḥ* ni semblant en cap font aràbiga, ni aquesta arrel ha donat NPP (Hess ni *GGAlg.*). Ni tampoc el mot poc conegut *burḥān* 'argument, prova' (Dozy, *Supp.* I, 79b) serviria pel sentit ni per la forma. Inútil insistir tenaçment temptejant *Burḡ* (*Abi-Gâniya* 'torre d'Abu-Gâ-³⁰ nia), car seria forçar la fonètica tot desafiant la inversemblança. Cal, doncs, renunciar a l'expectativa arà-³⁵ biga.

La terminació *-ganya*, però, em temptava també per la banda ibero-basca; o, més aviat, estrictament basca: *-gain*, o *-gañ* 'altura'; ha donat certament una munió de NLL, ja només a Navarra tenim molts noms de muntanya *Aguergain, Amargain, Arruizgain, Artagain, Olagain, Sorogain* (Caro Baroja, *Mat. Vco.-Lat.*, i *GeogrG. P. Vasco-Navarro* II, 962-1009); també amb la *-a*, sobretot si pensem en el biscaí *-gainean* 'encima' (Mítxelena, *Pasado lengua Vasca*, 61); i així trobem amb *-ña*: *Azpillagaña* te. Pamplona; i en Mítxelena, *Apell.* podríem espigolar molts noms de la mateixa terminació: *Cascallugaña, Obietaña, Alorberrigaña, Zabalgaña, Mendigaña*; sense que hi manqui algun híbrid mig-romànic, com *Ermitaña*.

D'altra banda, tanmateix, és veritat que en aquesta direcció ja no ens hi invita el «paisatge toponímic», com ens atreia cap a l'àrab: ¿basc entre Tarragona i la baixa Segarra? Pitjor encara la dificultat del primer component, car una *-f-* es pega bufetades amb el basc i fins l'ibèric. Especulem? **Burguagaina*? (*burgi* és nom basc d'arbre), *guy* podia arribar a *-ba-*? Tanmateix *-b-* no és *-f-*, ni *gi* no és *gy*. Cal renunciar també a aquesta rebusca, perquè la *-f-* és un obstacle que tanca de cop.

En fi les mencions antigues ens aparten ja de la falsa orientació que ens donaven la terminació *-ganya* moderna i aquella aura llegendària. La forma antiga més dominant, com hem vist, és *Bufagranyes* i variants semblants amb la *r* a la penúltima. Més tard la *r* mostra tendència a anticipar-se passant a *Bufraganyes* (un cop el 1204 i un el 1529), però segueix dominant la forma *Bufagranyes* en cinc o sis docs. posteriors —és sabut que *nge* i *-ye-* o *-ge-* significaven *ye* en aquest temps—; i no arribem a la forma moderna, fins a les geografies recents; car d'altra banda també es nota la persistència de la forma plural: *Brufaganyes* en totes les mencions antigues, i la forma singularitzada no apareix fins al *Romllo*. i el *Calaix de Sastre* del S. XVIII.

I hi ha una sèrie de parònims que ens assenyalen una pista en terrenys menys llenegable que aquells de l'àrab o del basc. A un rossellonès li deien de parònim «En *Buffa granyes* de Secabecs» a. 1362 (*Alart, InvLC*, s. v. *bufar*). *Bufagranyes* llogaret de la Costa Brava te. Sta. Cristina d'Aro, sis cases escampades (nom conegut poc generalment: XLIV, 171.1, 172.24, però ja en *GGC* i *Nom. C.E.C.*, i *BDLC* IX, 322); en el nom del qual retrobem quasi igual el nom que ens ocupa, en la seva antiga forma plural; només que, aquí, la lluita entre la tendència a anticipar la *r*, i el sentiment popular de derivació de *bufar*, ha fet que no restés la *-r-* allà ni aquí.

I és que l'etimologia popular ha treballat fortament aquest nom en tots els llocs on s'ha repetit, amb les més varies deturpacions de fantasia: *Castell d'en Bufalaranya* ruïnes ja a penes visibles damunt de Roses (XLV, 113; XXII, 120.3), i en la guia Garriga (pp. 37, 54), però *Castillo de Bufalavaña* en el m. IGC a 240 alt. (4° 52' × 42° 18') en amunt del k. 5 de la ctra. de Castelló a Cadaqués, al NNE. de la vila. També aquí hem de creure que es partí de la frase *bufa-la-granya*, trivialitzada variament en *-la banya* o *-l'aranya*. I a St. Magí mateix hem vist la variant antiga *Bubagranyes*.

La forma i sign. primitiu fou *Bufa-granyes* 'bufa-grana, escampa boll i farina': originàriament malnom d'una gent i un lloc on les ventades escampen la poca granor que s'hi cull: nom ben apropiat a les altures de *Brufaganya*, poc fèrtils i fortament ventejades; per això trobem el nom aplicat com a malnom d'un pagès rossellonès de 1362, a qui li diuen també un altre nom tan significatiu com *seca-becs* (el pobre ni guanyava per beure!).

Granya és variant antiga de *grana*, en combinació amb el ll. vg. GRANDIA (*DECat* IV, 655a3, *DECH* III, s. v. *granzas*). D'aquí l'oc. ant. *granha* «glane d'aulx», *granhon* «grain de farine, noyau d'olive»; mossàr. i marroq. *garaniùn* «frumentum» (*RMa* i Simonet, *granyons* en J. Roig (v. 5421), *granyó* a Rasquera (Ebre) (*DECH* II, 196b51-56, 198a51-58).

En conclusió el nostre NL és un congènere dels nombrosos NLL *Venta-farina, Ventolà, Buida-sacs*,¹ *Bramafam* etc. Com que *granya* s'antiquà en el cat.